

CZU: 316.334.56(478-25)“1918/1939”:81`373.21

[https://doi.org/10.59295/sum4\(174\)2023_03](https://doi.org/10.59295/sum4(174)2023_03)

DE LA MEMORIE LA IDENTITATE. TOPONIMIA CHIȘINĂULUI INTERBELIC

Lidia PRISAC

Universitatea de Stat din Moldova

Identitatea orașului interbelic a fost în strânsă corelare cu spațiul, a ceea ce reprezenta urbea prin esență, și ceea ce asigura mentalității colective stabilitate. Pentru a se putea defini și legitima comunitatea interbelică și-a păstrat în memorie imaginea spațiului propriu, pentru că fiecare comunitate decupa spațiul într-o manieră a sa, își stabilea liniile, granițele, fiind accesibil pentru cei care se regăseau fideli în el, dar interzis pentru ceilalți. Per ansamblu, Chișinăul avea o marcă identitară desprinsă din fizionomia fostului imperiu. Spectaculos prin natura și felul său deosebit de a fi, Chișinăul avea acele fațete care aminteau totuși (de la străzile largi, spectrul multietnic al populației etc.) de existența unei comunități cosmopolite desprinse dintr-un spațiu urban multicultural atât de contrastant cu periferia orașului. Treptat, în contextul administrației românești, Chișinăul a împletit în istoria sa caracteristici ale românității vizibile mai ales la nivel de toponimie stradală.

Cuvinte-cheie: memorie, identitate, spațiu, străzi, toponimie, Chișinău, perioada interbelică.

FROM MEMORY TO IDENTITY. THE TOPONYMY OF THE INTERWAR CHIȘINĂU

The identity of the interwar city was in close correlation with the space, of what the city essentially represented, and what ensured the stability of the collective mentality. In order to be able to define and legitimize the interwar community, it kept in memory the image of its own space, because each community carved out the space in its own way, established its lines, borders, being accessible to those who found themselves faithful in it, but forbidden for others. As a whole, Chișinău had an identity mark detached from the physiognomy of the former empire. Spectacular by nature and its special way of being, Chișinău had those facets that still reminded (from the wide streets, the multi-ethnic spectrum of the population etc.) of the existence of a cosmopolitan community detached from a multicultural urban space so contrasting with the outskirts of the city. Gradually, in the context of the Romanian administration, Chișinău has woven into its history the characteristics of visible Romanization especially at the level of street toponymy.

Keywords: memory, identity, space, streets, toponymy, Chișinău, interwar period.

Orașul – formator al memoriei și identității

Viața societății interbelice chișinăuene a fost în strânsă legătură cu spațiul, a ceea ce reprezenta urbea prin esență, producându-se, dacă vreți, o configurare și continuitate în timp a spațiului în care se trăia. Spațiul era cel care asigura mentalității colective stabilitate. Pentru a se putea defini și legitima comunitatea interbelică și-a păstrat în memorie imaginea spațiului propriu, pentru că fiecare comunitate decupează spațiul într-o manieră a sa, își stabilește liniile, granițele, având o „consistență” aparte, spațiul fiind accesibil pentru cei care se regăseau fideli în el, dar interzis pentru ceilalți – în care se „închid” fapte, evenimente, amintiri, tradiții comune. Valoarea spirituală a spațiului este legată și de memoria lui. Evenimente, trăiri, așteptări colective, toate sunt legate de locul care există, care generează sentimentul stabilității și, legat de acesta, un anumit sentiment protector al securității, iluzia continuității de-a lungul timpului, dar și a regăsirii trecutului în prezent [1, p. 40].

Timp de câțiva ani, după intrarea Basarabiei în componența României, la Chișinău au continuat să figureze pentru străzi denumirile vechi, din perioada precedentă, chiar dacă au fost tentative de a oferi unora dintre ele denumiri noi [2, p. 4]. În 1919, primarul Vladimir Hertza, în cadrul unei ședințe în care prezenta un referat despre meritele lui Alexandru Cotruță (1828–1905), propunea ca strada Leovskaia să fie numită în cinstea politicianului și funcționarului de stat Al. Cotruță [3, p. 4].

Toponimia ca marcă identitară

Abia peste cinci ani după unire, la 29 februarie 1924, conform ordinului Ministerului de Interne, tuturor străzilor din Chișinău (în total 114 străzi și stradele) li se atribuiă denumiri noi [4], iar în 1932, în cadrul

unei ședințe a Comisiei Interimare din subordinea Primăriei Chișinău, se lua decizia, în vederea meritelor naționale, de a da numele lui Ion Pelivan, Vladimir Cristi și Paul Gore la trei străzi [5, f. 8v].

În corespundere cu noul ordin, spre exemplu, str. Armenească din partea nouă a orașului a fost denumită un timp Cetatea-Albă, ulterior, a fost denumită în cinstea Mareșalului Pietro Badoglio¹, iar cea din partea veche a orașului – Gh. Asachi [8, p. 233]. Cu toate acestea, din inerție, atât populația, cât și administrația românească le zicea Armenească (Армянская) și Veche Armenească (Старо-Армянская), așa cum apar în documente [9, f. 164]. Același lucru, de aderență a populației la denumirile vechi, îl confirmă în scrierile sale și Ștefan Ciobanu, care menționa că „străzile Chișinăului, chiar cele centrale”, aveau câte două-trei denumiri, „ce e drept, orașenii, care țin foarte mult la tradiție, respectă mai mult denumirile rusești” [10, p. 42].

Potrivit lui Petre Cazacu „târgul vechi și târgul nou” nu reprezenta tot Chișinăul, „ce fel de oraș fără mahalale?”, Chișinăul având „mahalaua rusească, bulgară, Pietrăria, Melesteu, Gățăoanii, Malină Mare, Malină Mică, Valea Curvei, Petrecani, Râșcanu, Valea Buicanii, Valea Dicescului, Rohatca Sculenilor, a Orheiului, a Benderului, a Hânceștilor” [11, p. 275]. Ulterior, la 25 septembrie 1925, odată cu aprobarea Decretului Regal cu privire la noua organizare administrativă a României, în jurisdicția administrativă a Chișinăului au intrat și satele Cosinzeni (Costiujeni), Muncești, Petricani, Poșta Veche, Tătărași, Visterniceni, Schinoasa și Haritonovca [12, f. 8].

Cu referire la redenumirea străzilor în corespundere cu normele de românzare, Gheorghe Bezviconi, în 1936, venea cu o serie de critici în adresa celor care și-au asumat schimbările la nivel de toponimică stradală a orașului Chișinău. Astfel, în conținutul revistei *Din trecutul nostru*, acesta menționa faptul că „toponimia veche moldovenească a străzilor, așa de importantă istoricului nostru, s-a înlocuit de parveniții actuali cu nume mai românești decât românii”, venind și cu câteva exemple în acest sens, cum ar fi trecerea denumirii străzilor: medelnicerul V. Rosetti-Bălăneascu (Balanovscaia) în Grigore Alexandrescu; șambelanul Iancu Balș în N. Bălcescu; Burgomistrul Stavru Dimu (Stabrievschi) în Bugeac; primarul D. Mincu în Gh. Coșbuc; Alecul Grecul în Tache Ionescu; Vel-căpitanul M. Kațiki în B.P. Hasdeu; Vtoroi-visternic Iordache Sallos (Salovscaia) în Al. Cotruță; căminarul Iancu Pruncul în Iancu Văcărescu; serdarul Iancu Varfolomei în Mărești; Vasile Purcel în Movila lui Purcel; medelnicerul Antonii (Antonovscaia) în Anton Pann; Sărdarul F. Macarescu (Mihailovschii) în Vasile Stroescu; Negustorul Gh. Haralamov în Sf. Haralambie; proprietarul Țapu în Bacăului; Gavriil Cojocarul în Cojocarilor etc. [13, p. 27].

Gheorghe Bezviconi semnala faptul că erau și alte nume istorice, care demonstau „o așezare treptată a unor elemente după naționalitate, profesii etc.”, dar care nu au fost menținute. Potrivit acestuia, „o simfonie întregă de romantism răsună din nomenclatura, care peste un centenar semnala anumite etape din viața Chișinăului. Emigrările de după Eterie, dar și mai înainte, prezența Orientului autentic la Chișinău au creat denumiri ca: Asiatică – Român” (vai de ea!); Armenească – Gh. Asachi; Grecească sau a Siriei – Plevnei; Tioibaș – Al. Vlahuță; Irinopolului (de la Mitropolitul Grigorie al Irinopolului) – Sf. Vineri; Sariei, Turcească, Sârbească, Bulgărească, Evreiască etc.” [*Ibidem*].

În continuare, Gheorghe Bezviconi sublinia faptul că nu era necesar ca denumirea unor străzi și stratele să fie preschimbate precum a fost cea Căzăcească care a trecut în Grivița; Catelnița în Traian; Băilor în Oituz; Săpunăriei sau Murdară în Bucovinei („mare cinste!”), după cum subliniază autorul); Fariseilor în Banatului; Înălțării în Gr. Ureche; Iacov (Hâncu?) în Gh. Lazar; Lancaster în Iacov Hâncu; Cimitirului (după vechiul cimitir evreiesc), mai apoi a Văduvelor, ulterior trecând în I. Sârbu; Livezilor în Ecaterina Teodoroiu; Olăriei în Mihai Sturza; Obștească în Mărășești; Kamenolomnaia (a carierei de piatră) în Dragoș-Vodă; Sinagogilor în Decebal; Capelei (Ciasovennâi) în Ion Neculce; Mijlocitorilor (Maclerschii) în Maramureșului; Caraimilor în Mircea cel Mare; Popilor în Miron Costin; Titu în Titu Maiorescu; Fără nume (Bezâmeannâi sau Petrovschii) în Murafa etc. [*Ibidem*, p. 30].

Acesta mai menționa faptul că „abia câteva nume” fuse-se traduse și însușite „de apostolii-conducători ai Chișinăului” – Begucii-Izvorului, Mazarachi, Sârbească, Buna Vestire etc. „Să nu creadă cineva că str.

¹ Pietro Badoglio (1871–1956), politician și ofițer italian, a comandat forțele armate italiene în cel de-al Doilea Război Italo-Abisian/ Etiopean (1935–1936), în urma acestuia, pentru merite deosebite, a fost înnoobilat de Benito Mussolini cu titlul de duce de Addis Abeba. A fost prim-ministru al Italiei în a doua parte a celui de-al Doilea Război Mondial. Vezi mai multe: [6; 7].

Fântânilor, prin care s-aduce apa din cișmelele de la Mazarachi, a obținut pe drept și spre bine numele poetic: Fântâna Blândezei! Mai ales în partea veche a orașului, acele stradele încălcite și murdare trebuiau să păstreze nomenclatura lor istorică, căci popularizarea numelui mai nou nu s-a făcut pentru cinstirea lui, iar aspectul străzii Asiatică nu s-a românizat odată cu denumirea nouă” [*Ibidem*].

Gheorghe Bezviconi accentua faptul că „[...] O ignoranță mai elocventă decât preschimbarea denumirilor străvechi românești a unor străzi nu putea să se demonstreze. Comisiile de mai târziu și ele n-au avut competența de a reveni asupra unor hotărâri prostești de românizare a unor nume ca Balș și Rosetti”. În ceea ce privește însă străzile principale ale orașului, în partea superioară a lui, denumirea lor, potrivit lui Gh. Bezviconi, desigur trebuia să fie schimbată, dar mai rațional decât s-a făcut. Spre exemplu, Strada Viilor ar fi trebuit să-și mențină numele, întrucât „de-aici se-ncepeau viile încă de pe vremurile împăratului Alexandru I, care – se zice – privind Valea Buiucanilor, ar fi exclamat: „Elveția mea”. O altă stradă cea a Fierarilor, „era încă vreo câteva decade în urmă un șir de fierării pe Bariera Renilor”, apoi i s-a zis a Ismailului și apoi a Hânțeștilor. „Numele de Reni a trecut unei străzi paralele, iar – de Ismail, unei alte străzi. Partea de sus a orașului se zicea pe atunci – a Gurii Galbene”. Aici, amintește Gh. Bezviconi, „se plimbau cetățenii în mijlocul morilor de vânt, a livezilor și a hârtopurilor, care se-ncepeau de la str. Leovei (G-I Berthelot) și se-ntindeau până la Cimitirul Central și viile apropiate” [*Ibidem*, pp. 30-31].

Dacă s-ar fi făcut „o repartizare rațională a străzilor după nume ce s-ar putea de preschimbate, cum au făcut-o și rușii [...]”, conchidea Gh. Bezviconi, ar fi rămas „destule străzi pentru frunțașii Basarabiei, ca Hasdeu și Stroescu, dar și frunțașii României întregite”. Însă, sublinia autorul, „la Chișinău trebuie să existe o stradă a poetului Pușkin și alta – a guvernatorului Feodorov, creatorul Chișinăului nou, care a păstrat după proiectul din 1834 toate denumirile moldovenești ale străzilor, desființate de parveniții actuali. Sunt nume rusești, dar indispensabile pentru Chișinău, precum numele contelui Kiselev la București!”. Măcar o parte a străzii Sinadino trebuia, potrivit lui Gh. Bezviconi, „să poarte numele acestei familii, care a zidit pe str. Sinadino biserica Sf. Pantelimon (1892), a condus la înflorire Banca Municipiului și a dat doi primari însemnați ai orașului”. Alte stradele, precum cele ale Fântânilor (M. Eminescu și V. Alecsandri), str. Iașilor (denumită de ruși în Jucovschi), str. Ostrogului (Închisorii vechi, zisă Balș, după azilul Balș, a cărui clădire s-a înstrăinat Școlii Normale), – toate aceste străzi, potrivit lui Gh. Bezviconi, ar fi trebuit să păstreze denumirea lor și în partea superioară a orașului [*Ibidem*, p. 31].

Celor care pretindeau ca străzile să le poarte numele, Gh. Bezviconi îi îndemna să se învrednicească de această onoare – „Cei care doresc să aibă o stradă botezată cu numele lor, n-au decât s-o creeze. N-ar cadra ca la orice combinație politică străzii Mitropolitului Gavriil Bodoni-Bănulescu să i se dea numele [...] viitorului prim-ministru! Iar când unui mareșal nu i s-a încredințat formarea guvernului, același primar a [...] revocat dedicația străzii [...]” [*Ibidem*].

În anul 1937, la peste zece ani de la redenumirea străzilor din 1924, era aprobat și publicat un nou *Tablou al străzilor din cuprinsul municipiului Chișinău* [14], conținutul căruia indica asupra denumirilor noi și vechi ale străzilor din Chișinău. În dreptul denumirilor noi a străzilor (expuse în ordine alfabetică) erau fixate denumirile vechi (rusești cu litere latine), inclusiv suburbiile și mahalalele. Spre exemplu, potrivit datelor de arhivă, mun. Chișinău cuprindea suburbiile Haritonovca, Petricani, Poșta Veche, Visterniceni (Râșcanovca), Drumul Muncești, satul Muncești, Costiujeni, Schinoasa, Bariera Sculeni, Valea Buiucani, satul Buiucani, Valea Dicescul, Sf. Vineri, Malina Mare, Malina Mică, Melestiu, Fulgurești, Tăbăcăria Nouă, Tăbăcăria Veche, Botanica, Frumușica, Cioești și Negreșteni [15, f. 12].

Deja, în anul 1939, reieșind din faptul că unele străzi din cuprinsul orașului continuau să poarte numele persoanelor în viață, iar altele aveau una și aceeași denumire pentru două sau trei străzi, iar în suburbiile municipiului se găseau mai multe drumuri care nu aveau nici o denumire – se cerea schimbarea nomenclaturii străzilor, iar pentru drumurile din suburbii care nu erau botezate să li se dea denumire. Astfel, potrivit referatului și tabloului Biroului Planului Sistemizării și Cadastrului municipal, erau propuse următoarele schimbări pentru șapte străzi, după cum urmează: Principele Mihai (cu nr. 23 după plan), fosta Inzovschi în Pușkin; General Averescu (cu nr. 55 după plan), fosta Izmailovscaia în Mareșal Averescu; Dumitru Munteanu-Râmnic (cu nr. 60 după plan), fosta Mihailovscaia în Mihai Viteazul; Dumitru Cantemir (cu nr. 71 după plan), fosta Hospitalinaia în Ion Cristi; celor două străzi Evreiască (cu nr. 74-a și 79 după

plan) fostele Sinagogovscaia să fie denumite Evreiască Bâc și Maramureș; Ion Ghica (cu nr. 84-a după plan), fosta Starâi Bazar în Fântâna Blândezei [16, p. 4].

Tot în anul 1939, în corespundere cu tendințele timpului, unele nume de străzi ale Chișinăului au fost modificate, apărând, spre exemplu, bd. Regele Carol II.

Potrivit unui memoriu datat cu anul 1940, care cuprinde și câteva date statistice referitoare la străzile și drumurile municipiului Chișinău, cunoaștem că orașul dispunea de 118 străzi cu o lungime totală de 93 km, dintre care 75 km erau pavate, iar 18 km – naturale. Suburbiile orașului, în număr de nouă, aveau 154 de străzi cu o lungime totală de 141 km. Satele, intrate în componența municipiului, în număr de șase, erau străbătute de 128 de străzi cu o lungime totală de 43 km și 41 de drumuri de câmp cu o lungime totală de 90 km. În întreg municipiul se aflau 433 de străzi și drumuri cu o lungime totală de 367 km [17, f. 85].

Memoria colectivă vs memorie individuală despre Chișinăul interbelic

Într-un număr al revistei *Din trecutul nostru*, pe anul 1936, la cei 18 ani de la unire, dar și cu ocazia celor 500 de ani pe care urma să-i împlinescă Chișinăul, Gh. Bezviconi, profund nemulțumit de politicile administrației românești în capitala Basarabiei, scria: „S-a anunțat „o lună” a Bucureștilor și a altor orașe [...]. Credeam (!) că o să fie însă și *un an* al Chișinăului, când, cu reducere pe cale ferată, să vină sute, mii de vizitatori, ca să vadă „al doilea oraș al țării”. Să vină ca să privească progresul, ce l-a făcut în ultimii 18 ani de la Unire, al doilea oraș al României Mari. Și tristă ironie: Ce să arătăm vizitatorilor?”.

În continuare, Gh. Bezviconi, puncta gradat instituțiile și edificiile din Chișinău care mai mult suferise de pe urma administrației românești, decât avuse-se de câștigat. Astfel, istoricul Gh. Bezviconi menționa în ordine crescătoare următoarele clădiri și instituții: „(1) „Palatul Cultural”, ruina intențiilor frumoase ale centrului, care în 18 ani n-a zidit în „al doilea oraș al țării” *nicio clădire?* (2) Să arătăm „Muzeul Național”, Muzeul zemstvei de odinioară, care în loc să se dezvolte, se chircește? (3) „Teatrul Național”, Cercul Nobilimii de altă dată, azi cu lacăt la ușa și-n parte refăcut pentru percepția comunală? (4) „Auditorul lui Pușkin”, focarul culturii de ieri, ruină arsă transformată într-un garaj de automobile? (5) Ori „bibliotecile” și „arhivele” locale, și ele în ghilimele? (6) Liceele „M. Eminescu” și „Al. Donici”, deposedate de clădirile lor? Fundațiile și palatele, hotelurile, bloc-hausurile și monumentele, ce [...] *nu s-au clădit încă?* (7) Universitatea ce nu există, pe când avem patru universități în țară, unde studiază cu greu, pierzând banul Basarabiei, o bună parte a tineretului nostru? Facultățile de teologie și agricultură (cu-n picior la Iași), ce nu se bucură de protecția statului, ca să ajungă temelia Universității basarabene? (8) Impozanta Bancă a Municipiului, de la care n-a rămas decât [...] clădirea și cecurile-hârtie? (9) În fine, industriile Basarabiei – ruinele morilor lui Zoti, Ghebrih, fabricile incendiate și falimentate din valea Bâcului etc. – toate moștenite de la o domnie [...] vitregă și pe care n-am fost vrednici să le păstrăm [...]. (10) Uzina noastră electrică, de la finele secolului trecut? (11) Apa noastră, cu calcar și amoniac, cea mai proastă din tot largul Europei și care ne lipsește în cantitățile necesare? (12) „Canalizarea”, care, mai ales în valea Bâcului, dezvoltă malarie și alte boli? (13) Starea antisanoitară și ruinele părții de jos a Chișinăului [...]? (14) Boalele sociale și microorganismele – pentru cercetări speciale – ce ne-au adus fală? Sanatoriul Costiugeni, altă dată – model în Europa, iar astăzi aproape ruinat și care nu mai primește bolnavi sau Școala de Viticultură, o creație fericită a timpurilor [...] vitrege? Să arătăm pe cerșetorii de la toate colțurile străzilor, câinii à la Constantinople, periferiile orașului – nepavate, neluminate, lipsite de apă? Sau casele boierești, într-un stil istoric, în care se adăpostesc cârciumile, cluburile și băncile, pe când foștii proprietari ai palatelor cerșesc și ei, desculți și flămânzi [...]. Noaptea albe (à la Petersburg), când luna plină (de n-ar fi eclipsă!) e singura lumină a orașului? [...] Splendidul drum, zis „Valea Farmecelor” neșoseluit nici astăzi, unde apar nălucile Caucazului – o mahala nepăzită de gardienii publici?” [13, pp. 1-4].

Gh. Bezviconi aducea critici și apostolilor „naționalismului” și ai „culturii” care s-au îngrijit mai ales de căpătuirea proprie decât de soarta Chișinăului (degradat constant spre finele perioadei interbelice) și a Basarabiei. Astfel, Gh. Bezviconi puncta: „să expunem „ziarele” și „operele” acestor „apostoli”, a căror rezultat îl vedem în alte părți, pe când cumularzii, cu zeci de mii lei leafă, apartamente, luminat, încălzit, chiar servitori și mâncare de la stat, alcătuiesc casa exponenților Basarabiei, trustul de exploatare „culturală” pe acțiuni a provinciei? Să expunem pe toți Tibacu et Co., care au trădat țara, vânzând sângele nostru; pe toți Roșianu et Co., care ne-au condus și cultele, pe toți miniștrii și parlamentarii, care niciodată n-au vorbit la

parlament sau au apărat provincia noastră? Pe toți afaceriștii, directorii, nacialnicii și pomoșnicii cine știe de unde căzuți pe capul nostru și care vor fi decorați cu ocazia semi-mileniului Chișinăului [...]”. Și totuși, încheie Gh. G. Bezviconi, „semi-mileniul Chișinăului este o ocazie fericită pentru noi, căci avem prilejul măcar să ne deplângem soarta. Chișinăul – centrul natural al Basarabiei, prin căile ferate și șoselele, ce-i lipsesc – merită o atenție încordată a guvernului”. Comparată cu Sardinia Italiei, Gh. Bezviconi solicita pentru „capitala „Sardiniei românești” o preocupare de soarta ei, la fel cu aceea ce-o acordă un Mussolini Sardiniei italiene. „Numai, destul cu vitregia și centrismul stupid, căci altfel va continua [...] înmormântarea Chișinăului! – Astăzi, când București – ventuza țării – sugerează vloga și întrece toate limitele de creștere, Iașul e încurajat de stat, Cernăuții se dublează, Craiova crește pe văzute, iar orașele din Transilvania pășesc într-un ritm european [...] Chișinăul moare sau [...] este mort!” [Ibidem].

La un an distanță, în 1937, și istoricul George Dorul Dumitrescu sublinia faptul că „Chișinăul merita o soartă mai bună”, cuvinte cu care îl întâmpina „oricine” care poposea numai o singură oră în orașul basarabean. Din păcate aceste cuvinte, potrivit relatărilor lui George Dorul Dumitrescu, nu au rămas decât „o goală enunție sentimentală”, nedepășind decât rareori un singur punct din programul integral al promisiunilor electorale. Cu drept cuvânt și adevărat, confirma istoricul, că localnicii se plâng că orașul moare. „Îi simți agonia. Lentă, sfâșietoare ca toate agoniile și dureroasă pentru cei ce văd, tocmai prin farmecul lui, atâtea posibilități de reînviere. Numai puternicii existenței lui nu prind nimic de veste, nu văd nimic. O blestemată apă a morților îneacă parcă mai întâi inimile [...]. În ceea ce mă privește, îi voi purta Chișinăului totdeauna o amintire caldă [...]. M-am trudit să strâng în cartea mea tot ceea ce caracterizează mediul, aspectul, suflul, viața orașului, tot ceea ce îl diferențiază de celelalte târguri românești [...] [18, p. 18].

Investițiile realizate în infrastructura orașului în anii 1930 vin, totuși, să tempereze în anumit fel observațiile acestor contemporani sceptici care doreau sincer o dezvoltare mai pregnantă a celui de-al doilea oraș al României.

Considerații finale

La începutul perioadei interbelice, Chișinăul avea o marcă identitară, cu pretenții de măreție, desprinsă din fizionomia fostului imperiu al romanilor. Spectaculos prin natura și felul său deosebit de a fi, Chișinăul avea acele fațete care aminteau totuși (de la străzile largi, spectrul multiethnic al populației, la limbajul citadinilor) de existența unei comunități cosmopolite desprinse dintr-un spațiu urban multicultural atât de contrastant cu periferia orașului, monolită în totalitate din punct de vedere etnic și cultural. Treptat, pe parcursul celor peste 20 de ani de administrație românească, Chișinăul a împletit în istoria sa, prin ascensiunea noilor și decăderea vechilor elite, caracteristici ale românității și noilor tendințe, vizibile mai ales la nivel de toponimie stradală. Spațiul de regăsire, poate chiar orașul iubit al atâtor neamuri, de la evrei, ruși, ucraineni, la armeni și alte comunități, Chișinăul a scos la iveală experiența dificultăților zilnice de a fi diferit în raport cu restul urbelor din cadrul României întregite.

Referințe:

- NICOARĂ, Simona. *Istorie și imaginar. Eseuri de antropologie istorică*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, 263 p.
- POȘTARENCO, Dinu. *Străzile Chișinăului. Denumiri vechi și actuale*, Chișinău, Civitas, 1998, 16 p.
- Бессарабская жизнь, 8 января 1919, с. 4.
- Tabloul străzilor oraș. Chișinău cu noile denumiri conform Ordinului Ministerului de Interne din 29 februarie 1924, cu nr. 2011*, Chișinău, Tipografia „Dreptatea”, 1927, 7 p.
- Agenția Națională a Arhivelor, Direcția Generală a Arhivelor Naționale (Infra – ANA, DGAN), F. 1404, inv. 1, d. 6 (V), f. 8v.
- ZAMFIROIU, L. *Relații diplomatice româno-italiene. 1918–1940*, București, Editura Tritonic, 2011, 240 p.
- CORLĂTEANU-GRANCIUC, Silvia. *Vizita Mareșalului Pietro Badoglio în Basarabia în toamna anului 1926 și semnificația acesteia pentru relațiile româno-italiene*. În: *Latinitate, Romanitate, Românitate*, Conferința științifică internațională, ediția a 6-a, Chișinău, 3–5 noiembrie 2022, Chișinău. Programul și rezumatele comunicărilor /coord.: Liliana Rotaru, Sorin Domițian Șipoș, Chișinău, Lexon-Prim; Oradea, Ratio et Revelatio, 2022, pp. 354-367.

PRISAC, Lidia. *Strada Armenească din Chișinău. Reconstituire istorică și identitate urbană*. În: *Identitățile Chișinăului*, ediția a III-a, 1–2 octombrie 2015, Chișinău, Republica Moldova, Culegere de studii/Coord.: S. Musteață, Chișinău, Editura Arc, 2016, pp. 225-236.

ANA, DGAN, F. 680, inv. 1, d. 5, f. 164.

CIOBANU, Ștefan. *Chișinăul*, Chișinău, Museum, 1996.

CAZACU, Petre. *Chișinăul*. În: *Viața Românească* (București), an. XIII, nr. 8, august 1921, pp. 264-280.

ANA, DGAN, F. 339, inv. 1, d. 1897, f. 8.

Semi-mileniul Chișinăului. În: *Din trecutul nostru*. Revistă istorică, Tipografia Uniunii Clericilor Ortodocși din Basarabia (Chișinău), an. IV, nr. 31-34, aprilie–iunie 1936, pp. 1-27.

Tabloul cu denumirea străzilor din cuprinsul municipiului Chișinău aprobat de primărie pentru anul 1937, Chișinău, Tipografia S. Munteanu, 1937, 16 p.

ANA, DGAN, F. 339, inv. 1, d. 2486, f. 12.

Deciziuni municipale. În: *Monitorul municipal Chișinău*, nr. 20, 15 octombrie 1939.

ANA, DGAN, F. 1404, inv. 1, d. 981, f. 85.

DUMITRESCU, George Dorul. *Scrisoare Chișinăului. Tristeți și bucurii din Chișinăul meu*. În: *Gazeta Basarabiei* (Chișinău), an. III, nr. 639, 25 decembrie 1937, p. 18.

ANEXE

Denumirea străzilor atunci și acum [4; 14; 2, pp. 6-12].

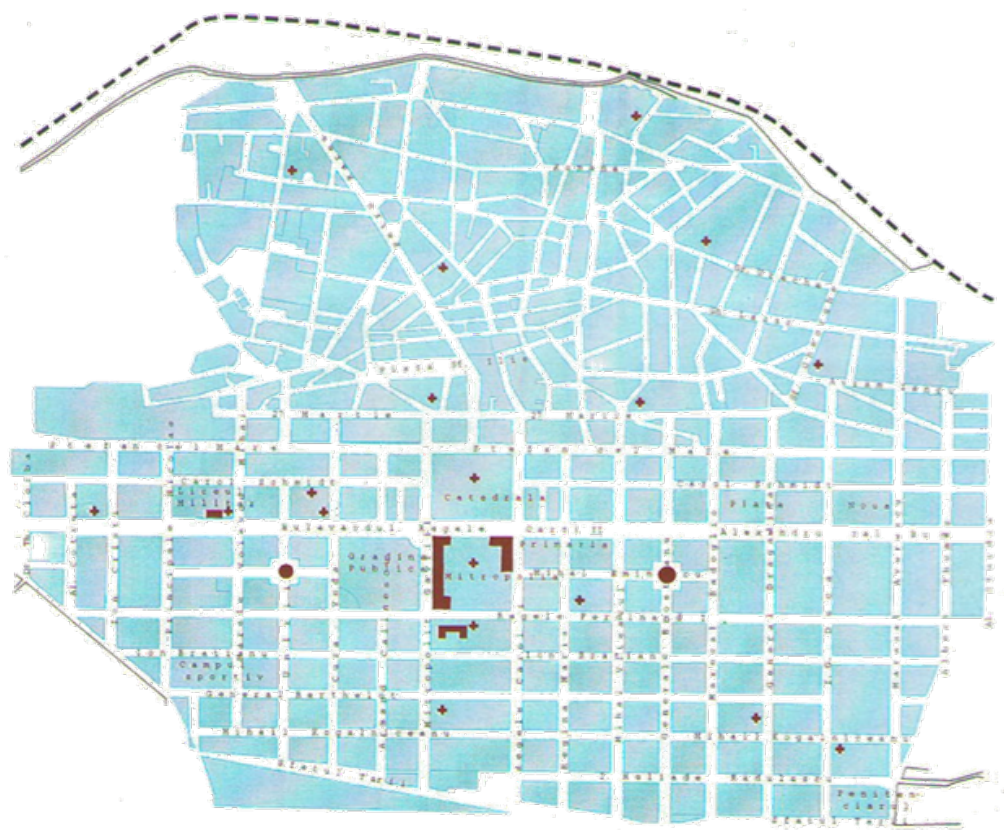
1924–1940; 1941–1944	începând cu anul 1989
str. Alexandru cel Bun; Bd. Regele Carol II (sectorul str. Alexandru cel Bun de la str. Mareșal Badoglio și până la Spitalul Central, 22 mai 1931), str. Alexandru cel Bun (porțiunea de la str. Mareșal Badoglio până la Gară)	Bd. Ștefan cel Mare (16 iulie 1989) și Sfânt (20 iulie 1990)
str. Mihai Eminescu	str. Luceafărul (28 decembrie 1989),
str. Veronica Micle (25 iulie 1991)	
str. Vasile Alecsandri	str. A. Corobceanu (22 iulie 1992)
str. Regele Ferdinand I	str. 31 august 1989 (20 iulie 1990)
str. Ion I.C. Brătianu	str. București (20 iulie 1990)
str. Mihail Kogălniceanu	str. Mihail Kogălniceanu (20 iulie 1990)
str. General Berthelot	str. A. Sciusev
str. Ion Heliade Rădulescu	str. A. Bernardazzi
str. Viilor, str. Ion Inculeț (din 1924), str. Sfatul Țării (împreună cu Fundătura Nouă, 13 mai 1939)	str. A. Mateevici (25 iulie 1991)
str. Carol Schmidt	str. Mitropolit Varlaam (porțiunea dintre str. A. Pușkin și str. Ismail); str. Mitropolit Dosoftei (porțiunea dintre piața D. Cantemir și str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni) (20 iulie 1990); str. N. Anestiade (sectorul str. Mitropolit Varlaam, de la str. Ismail până la hotelul Cosmos) (21 septembrie 1995)
str. Ștefan cel Mare	str. Columna (22 iulie 1992), str. N. Starostenco (sectorul str. Columna de la str. Ismail până la hotelul Cosmos) (21 septembrie 1995)
str. Sf. Haralambie, 27 martie (9 aprilie 1933)	str. Alexandru cel Bun (20 iulie 1990)
str. Orhei, str. Dr. Th. Ciorbă (22 martie 1937)	str. Mihai Viteazu (25 iulie 1991)
str. Balș, str. Arhiepiscop Gurie, str. Mitropolit Gurie, str. Alexandru Codruță (3 octombrie 1939)	str. A. Lăpușneanu (25 iulie 1991)
str. Dimitrie Cantemir, str. Ion Cristi (3 octombrie 1939)	str. Toma Ciorbă

str. Principele Nicolae	str. Mitropolit Petru Movilă (20 iulie 1990)
str. Principele Carol, str. Marele Voievod Mihai (22 mai 1931)	str. S. Lazo
str-la Stibikov	str. C. Stere (20 iulie 1990)
str. Unirii (între str. Ion Inculeț și bd. Regele Carol II), str. Vladimir Hertza (de la bd. Regele Carol II în jos)	str. Sfatul Țării (20 iulie 1990)
str. Cuza-Vodă	str. Maria Cebotari (20 iulie 1990)
str. Iașilor, str. Profesor N. Iorga (între str. I. Inculeț și bd. Regele Carol II, 22 mai 1931), str. Constantin Argentinianu (de la bd. Regele Carol II în jos, 22 mai 1931), str. General Vasile Rudeanu (sectorul de la str. Alexandru cel Bun în jos până la str. Ștefan cel Mare, 16 septembrie 1933), str. Iașilor (13 mai 1939), str. Armand Călinescu (5 decembrie 1939)	str. Nicolae Iorga (nr. 1-25), str. Tricolorului (nr. 29-până la sfârșit) (25 iulie 1991)
str-la Mărăști	str-la Teatrului (22 iulie 1992)
str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni, str. Constantin Prezan (între str. I. Inculeț și bd. Regele Carol II, 6 mai 1932), str. Universității (de la bd. Regele Carol)	str. Mitropolit G. Bănulescu-Bodoni (20 iulie 1990)
str-la Nicolae Filipescu	<i>dispărută</i>
str. Regele Carol I	str. A. Pușkin
str. Regina Maria	str. Vlaicu Pârcălab (18 iunie 1990)
str. Mihai Viteazul, str. Dumitru Munteanu-Râmnic (partea de jos, de la str. Alexandru cel Bun, 28 iulie 1931), str. Mihai Viteazul (3 octombrie 1939)	str. Mihai Eminescu (28 decembrie 1989)
str. General Er. Broșteanu	șos. Hâncești (18 iunie 1990), str. Vasile Alecsandri (4 mai 1994)
str. Cetatea-Albă, str. Mareșal Pietro Badoglio	str. Armenească
str. General Dragalina	str. Bulgară
str. Tighina, str. I.G. Duca (22 ianuarie 1934)	str. Tighina (20 iulie 1990)
str. Albert Thomas, str. General Averescu (1927), str. Mareșal Averescu (3 octombrie 1939)	str. Ismail
str. Chilia, str. Albert Thomas (1927)	str. L. Tolstoi
str. Alexandru Sturdza	str. Ciuflea (20 iulie 1990)
str. Costache Negruzzi	str. I. Vasilenco (22 iulie 1992)
str. Titu Maiorescu	str. Titu Maiorescu (25 iulie 1991)
str-la Murafa	str. Sf. Petru (25 iulie 1991)
str-la Nistrului	str. Ioan Doncev (18 iunie 1990)
str. Hodoroja	str. Andrei Hodoroja (22 iulie 1992)
str. Movila lui Burcel	str. Movila lui Burcel (25 iulie 1991)
str. Dragoș-Vodă	str. I. Zaikin
str. Sf. Gheorghe	str. Sf. Gheorghe (25 iulie 1991)
str. Căpriana	str. Căpriana (25 iulie 1991)
str. Petru Rareș (de la Piața Sf. Ilie până la sfârșit), str. Lascăr Catargiu (între str. Ștefan cel Mare și piața Sf. Ilie)	str. Petru Rareș (20 iulie 1990)
str. Al. Vlahuță	str. Al. Vlahuță (25 iulie 1991)

str. B.P. Hașdeu	str. Bogdan P. Hașdeu (22 iulie 1992)
str. Iancu Văcărescu	str. I. Pruncul (22 iulie 1992)
str. Anton Pann	str. Anton Pann (22 iulie 1992)
str. Fântâna Blanduziei, str. Fântâna Blanduzia,	
str. Ion Ghica (desființată prin contopirea la 3 octombrie 1939 cu str. Fântâna Blanduzia)	str. Fantanului (25 iulie 1991)
str-la Alecu Russo	<i>dispărută</i>
str. Mihail Sturza	str. Olarilor (25 iulie 1991)
str-la Take Ionescu	<i>dispărută</i>
str. Alexandru Donici	str. Sf. Andrei (25 iulie 1991)
str-la Sf. Andrei	str-la Sf. Andrei (25 iulie 1991)
str. Sf. Ilie	str. Sf. Ilie (25 iulie 1991)
str. Ecaterina Teodoroiu, str-la Ecaterina Teodoroiu	str. Grădinilor, str-la Grădinilor (25 iulie 1991)
str. Buna-Vestire	str. Buna-Vestire (25 iulie 1991)
str. Principele Mihai, str-la Pușkin (9 iunie 1931), str. Poetul Pușkin (3 octombrie 1939)	str. Colina Pușkin (25 iulie 1991)
str. Paul Botezat	str. A. Botezatu (22 iulie 1992)
str-la State Dragomir	str-la A. Botezatu (4 mai 1994)
str. T. Râșcanu	str. Arhanghelul Mihail (25 iulie 1991)
str-la Evreiască	str. Bălți (25 iulie 1991)
str. Ion Neculce	str-la Capelei (4 mai 1994)
str. Serdarul Măzărachi	str. Măzărachi (25 iulie 1991)
str-la Ion Sârbu	str. Gheroghe Sion (22 iulie 1992)
str-la Teodor Vârnăv, str-la Carpați	str. Cramei (22 iulie 1992)
str. Cahul	str. Cahul (25 iulie 1991)
str. Nicolae Bălcescu	<i>dispărută</i>
str. Grigore Ureche	str. Gr. Ureche (25 iulie 1991)
str. Iacob Hâncu	str. Iacob Hâncu (25 iulie 1991)
str. Sf. Vineri, str-la Mărășești	str. Octavian Goga (25 iulie 1991)
str. Octavian Goga (prin contopirea la 23 mai 1939 str. Sf. Vineri și str-lei Mărășești)	str. Junimea (22 iulie 1992)
str. Avram Iancu	str. Avram Iancu (25 iulie 1991)
str. Alexandru Cotruță, str. Pavel Svinin (23 mai 1939)	str. Moara Roșie (22 iulie 1992)
str. Alexandru Cotruță, str. Mihail Stroiescu (23 mai 1939)	str-la Z. Arbore (22 iulie 1992)
str. George Coșbuc	str. Mincu (28 decembrie 1989),
str. Gheorghe Coșbuc (25 iulie 1991)	
str. Bugeac	str. Șipotelor (22 iulie 1992)
str. Sârbească	str-la Sârbească (25 iulie 1991)
str. Vasile Cârlova	str. Belousov (25 iulie 1991)
str. Miron Costin	str. Rabbi Țirilson (22 iulie 1992)
str. Petru Maior	str. Petru Maior (25 iulie 1991)
str. Cojocarilor	str. Cojocarilor (25 iulie 1991)
str-la Ion Creangă	str. Ioan Botezătorul (22 iulie 1992)
str. Plevnei	str. T. Șevcenko
str. Traian	str. C. Stamati (22 iulie 1992)

str. Romană, str-la Romană	str. Romană (25 iulie 1991)
str. Veniamin Costachi	<i>dispărută</i>
str. Gh. Lazăr	str. A. Hâjdeu
str-la General Stan Poetaș	str. Habad-Liubavici (22 iulie 1992)
str. Gh. Asachi	str. Piața Veche (22 iulie 1992)

Planul Chișinăului interbelic reconstituit parțial după un plan elaborat în noiembrie 1939 [2, pp. 6-12].

Date despre autor:

Lidia PRISAC, doctor în istorie, cercet. șt. coordonator, Biblioteca Științifică (Institut) „A. Lupan”, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: lidiaprisac@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3406-3670>

Prezentat la 05.02.2023